

Déryné erdélyi fellépései

„Hozzá hasonlót századok szülnek“ — írta Dérynérol a Honművész egyik 1837-es száma, amikor a művésznő pályafutásának már a delelőjére érkezett. Az ugyanebben az évben megnyílt Pesti Magyar Színház első előadásainak színlapjain még ott találhatjuk nevét, s még vissza-visszatér erre a színpadra, de már meg kell elégednie másodrendű szerepekkel, mert az elsőrendűeket a fiatal riválisok: operában a kolozsvári származású Schodelné Klein Rózsi, az egykori tanítvány, prózában az új csillagok: Lendvayné, majd Laborfalvi Róza vagy később Prielle Kornélia tölti be. Így nem marad más hátra, mint előszedni a vándorbotot, felkeresni azokat a vidékeket, amelyek a huszonhét éves pályaszakazon annyi dicsőséget és megbecsülést hoztak. A vidék nem hálátlan, most is hódolni tud a nagy művésznőnek, nem veti szemére a gyorsan szálló éveket, mint ahogy a nagytekintélyű pesti kritikus és színházi direktor, Bajza József tette, s még bőven kijut a lelkesedésből, az ünneplésből akkor is, amikor a művésznő már inkább csak visszatekinthet hallatlanul gazdag, élményekben dús színészi múltjára.

De szükség is itt volt rá nagyobb: míg a fővárosi állandó színház magához vonzotta a fiatal tehetségeket, a vidéket jórészt másod- és harmadrangú erők szórakoztatták, olykor hitelét rontva mindannak, amit a nagy elődök, az első úttörő színészek alkottak. Déryné s mellette az ugyancsak vidékre szorult nagy tragika, Kántorné Engelhardt Anna, ahol megjelent, új fénye csillant meg a színjátszásnak, a gyenge vagy gyengélkedő előadások egyszerre megnemesedtek a magyar színpad e két kitűnőségének remekléseivel. Szívesen vállalta a vándorlás olyan romantikus, kalandos, de sok nélkülözéssel, fáradtsággal, hányatottsággal járó nehézségeit. S Magyarországról főleg Erdélybe jön át, ahol már mindenütt ismerik nevét, ahol különleges élményt jelent minden fellépése. Nehéz volna követni szeszélyes útvonalait: de Máramaroszigettől Brassóig, Zalatnától Nagyszebenig, Kolozsvártól Enyeden át Marosvásárhelyig, sőt még tovább: Kézdivásárhelyig, Csernátonig mindenütt megfordul, ahol igénylik a színművészetet, vagy ahol meg akarják ismerni a művészetnek azt az ágát, amely még ezidőben is helyenként ellenkezést, rosszallást, támadást váltott ki a lakosság egyes rétegeiből. De ahol ő megjelenik, a színháznak nyert ügye van, mert Déryné Széppataki Róza játéka, koloratúr-hangja egyre több hallgatót szerez a színpártolásnak.

Naplója megejtő bájjal, matrónakorban is haláláig tartó lelkesedéssel emlékezik vissza az erdélyi portyázásokra, az első deputációra, amely még 1823-ban arra kérte a művésznőt a kolozsvári közönség nevében, hogy jöjjön

el Erdély fővárosába, ahol a színpártolásnak országos híre és régi hagyománya van, de ahol még mindig hiányzik az opera... Nem tétovázik, havas időben, zötyögő szekérral tizennégy napos hosszú út után érkezik meg, s Kolozsvárt ettől az időtől kezdve egyre gyakrabban csendülnek fel az operaáriák, Mozart, Weber, Rossini és mások halhatatlan melódiái. De felcsendülnek ott is, ahol a technikai feltételek meglehetősen szűkösek, vagy éppen hiányoznak: csűrökben, hirtelen átalakított istállóknak, hordókra állított „deszkaszínpadokon.“ Valahányszor Kolozsvárra jön, vagy vidékünkön megjelenik, futótűzként terjed el a híre, s a gazdasági nehézségek ellenére a nézőtér megtelik lelkes közönséggel.

Mikor végül is elköszön a színpadtól, már állandó szintársulatok és megsaporodott vándorszíntársulatok végzik művészetterjesztő munkájukat. A színház, a színjátszás polgárjogot nyert, s bár állami támogatásban most sem igen részesül, legalább már nem firtatják létjogosultságát.

Ez nem utolsósorban az úttörő színészek, köztük elsősorban Déryné érdeme, aki egy évvel a kolozsvári színház megalakulása után született, vagyis éppen 175 éve.

Enyedi Sándor

Miért ne?

A részeg nem tágitott az asztal mellől, hiába is szólt rá Farkas Árpád, hogy „értsen meg, jóuram, beszélgetünk, a színházról beszélgetünk“, ő csak ágált, s hadovált a háládatlan kispincérről; nem értettük a szavunkat.

Nem dönthettük el a vitát.

A szót a véletlen hozta. A ravaszkodó hátsógondolatos kérdés — hogyan is álltok az ünnepi játékkal? —, a leplezett aggodalom: még elvitatják tőlünk.

Pedig a garast mi tettük le előbb.

A véletlen: ennél az asztalnál, ugyanebben az időben, csak éppen március dereka táján aranyat érő ötlettel hozakodott elő Kányádi Sándor: rendezzük meg megyénkben, a hat erdélyi magyar színház részvételével, a nyári szabadtéri színjátszó napokat, teremtsünk hagyományt!

El is „adta“ az ötletet, köszönetért és becsszóra, hogy megírjuk.

Ha már úgy lelkesedünk érte.

Kijelöltük a helyet, hol a hat színház „erőt összemérni“ fellépne, a természet-adta amfiteátrumot, s az időpontban is megállapodtunk. A szezon végén, a könnyű darabok s a siker reménye nélküli bemutatók évadján rendeznők, amikor teljében az idegenforgalom...

Balázs András pendítette meg a lapban (Hargita, 1968. április 20.), visszhangtalanul, mert nem ért rá vagy nem mert senki odafigyelni.

S mivel senki nem harapott rá, kinek szívügye a szellemi élet csíráztatása Hargita megyében, Kányádi Sándor „visszavásárolta“ tulajdon ötletét. Mint a galambász, kihez visszaszállt az egyszer már túladdott galamb — nyesse le szárnyát, míg megszokik, vigyázzon jobban rá —, úgy tett: újra eladta.

Megírta Ő. Másnak.

A Megyei Tükörnek (1968. június 22).

Jól tette.

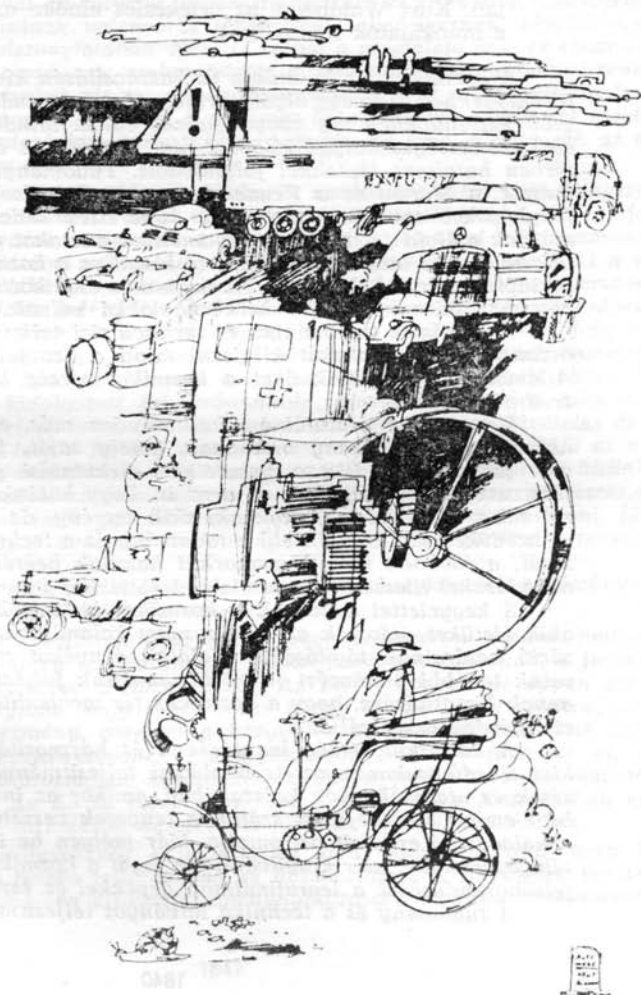
Az aggodalom: rövid hétre sem lesz Csikban „állandó” színházunk.
Miért is lenne?

Hát hol van az előírva, hogy minden valamire való ötletből — legyen bár országos jelentőségű is! — lesz is valami?

De miért ne legyen színházunk? Hiszen „a területi-közigazgatási átszervezés újabb lendületet ad a megyék gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésének”.

Nem irreális, nem valótlan a szabadtéri játékok gondolata Hargita megyében! Kéri ezt a helyi szikkadt szellemi élet megelevenítésének szüksége, kéri a hat erdélyi magyar színház (sőt: hetedikül a magyar opera!) teljesítményeinek összevetéséből származó jó, kéri a... A részegre rá kell szólnunk még egyszer: „Igazán, uram, értsen meg, beszélgetünk, a színházról beszélgetünk...”

Miklós László

Arkossy István:
Autó-mese